

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Институт за балканистика при БАН

ТЪРНОВСКА КНИЖОВНА ШКОЛА. Т. 6

Шести международен симпозиум, Велико Търново, 26—28 септември 1994 г.

ЗА НЯКОИ ОСОБЕНОСТИ НА ЧЕТИВАТА ОТ БИБЛЕЙСКАТА КНИГА СЪДИИ В СЪСТАВА НА МИНЕЯ

Диляна АТАНАСОВА (Пловдив)

Византийската и славянска литургична практика предвиждат четенето в различни богослужебни цикли на части (паримии) и от библейската книга Съдии. Така в гръцкия Профитологий и славянския Паримейник са включени три четива от тази старозаветната книга: едно в *рождественския* дял (за 6 януари, **Богоявление**) и две в *месецословния* дял (за 6 септември или 8 ноември, **архангел Михаил**, и за 24 юни, **Рождество на Йоан Кръстител**)¹.

Но както е известно, с включването на старозаветни четива в други литургични книги, най-вече в *Минея* и *Триода*, паримейникът постепенно излиза от употреба във византийско-славянското богослужение и по този начин преписите на триодите и минеите се оказват изключително важно хранилище на древния славянски библейски служебен текст и съответно ценен източник за неговото изследване (Михайлов 1908:2).

Така в нашия случай четивата за посочените дати — 6 януари, 6 септември/8 ноември и 24 юни — от Паримейника се прехвърлят в *Минея*.

Тъй като богослужебният текст на книгата Съдии е останал в известна степен встрани от досегашните изследвания, в настоящата статия обръщаме по-специално внимание на отношението на минейните четива от Съдии към паримейните и техните съответствия в четвъртия вариант на тази старозаветна книга.

За целта сме използвали 13 преписа на паримейника от XII—XIV век и 4 библейски сборника от XIV—XVI век².

За сравнение е привлечен още и гръцкият четвърти текст на Съдии по издаването на Brook — McLean (1917) и литургичният по Симеоновския профитологий, публикуван от Steininge (1856).

За целите на изследването бяха прегледани всички минеи от НБКМ и НБИВ, а така също листите от Драгановия миней (Др), съхранявани в РНБ, както и микрофилм на Добрянския миней (Дбр).

Нашите наблюдения показваха, че паримии в *Минея* се появяват в преписи от XIII в. насам³, тъй като дотогава Паримейникът е една от

основните книги в богослужението и затова например в публикуваните от И. В Ягич Служебни минеи от 1095 — 1097 г. все още не се срещат паримии (Ягич 1886).

Четивата от Съдии, които влизат в Минея, най-общо можем да съотнесем с перикопите от Съдии в Паримейника, но не и със съответстви-ята им от пълния превод на тази библейска книга. По-долу цитираме няколко от най-съществените притовопоставяния в текста на паримейника и минея, от една страна, и на четъ варианта, от друга⁴.

1. Разночетения, отличаващи текста на паримейните и мишейните четива от Съдии от текста в чети преписите

1. Текстови⁵:

XIII:2 ¹	εν ταῖς ἡμεραῖς ἐκεῖναις d ₂ вѣ ѿ дны Л, П ₄₀ вѣ дни ѿны Сф Оф Прф Арх Тр Q Ов, Дбр П _{46, 48} Соф _{523, 545}	om. gr. om. P Γ C T
XIII:2 ²	om. d ₂ om. Л Сф Оф Прф Арх Тр Q Ов, Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	εις απο Σαραλ (σαρα ilx) вѣ apo сари P Γ C T
XIII:3	εν γαστρι εξεις AMN 84 9 9 Tract — вѣ γρεκкк приимешы Л Сф Оф Прф Арх Тр Ов, Дбр Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48} приимешы вѣ γρεκк Q	και συλλημψη igua2 и нѣк зауѣнешы P Γ C T
XIII:6	επιφανης σφοδρα AMN tell 9 9 9 — iavla сa зккло свкѣтѣль Оф Прф Арх Тр Q Ов, Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48} просвѣщень зккло Л, Дбр; вльцара сa зккло свкѣтѣла Сф	φοβερὸν σφοδρα и 'страшень зклав P Γ C T
XIII:14	οσα εκπορευεται Aa-dgklnop 9 — елико исходить — Л Сф Оф Прф Арх Тр Q Ов; Дбр — Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	ἀπὸ παντός ὃ ἐκπορεύεται ѿ вѣсего изходѣцаго P Γ C T

1.1. Словоредни:

VI:11	и се англь гнѣ приде (прѣдѣста Л, Скл) Л Прф Арх Пгд Ов, Скл	ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου прѣиде ἀγγѣль гнѣ P Γ C T
VI:22	Κυρίου εστιν AMN гнѣ естъ Л Прф Арх Пгд Ов, Скл	ѣ гнѣ P Γ C T

VI:37 γενηται δροσος gjlnqwd2 **ⲛⲓⲪⲉ**
 вждетъ роса
 Гр Л Прф Q Пгд, Др Скуп
 Соф_{523, 539, 541, 545*} П₄₆

дрόσος γένηται
 роса вждѣ
 Р Г С Т

VI:39¹ γενέσθω ἡ ξηρασία ἐπὶ τὸν λόχον
 да вждѣ соуша на роуно
 Гр Л Зх Q Прф Пгд, Др Скуп
 Соф_{523, 539, 541, 545*} П₄₆

да вждетъ пакы въ
 роунок соухота
 Р Г С Т

VI:39² γενηθήτω δρόσος
 да вждѣ роса Л Зх Q
 Ляп Стф, Др Скуп;
 δρόσος gjlnpw a₂d₂
 роса Гр Пгд, Соф_{523, 539, 541, 545*} П₄₆

роса да вждѣ
 Р Г С Т

2. Лексикални:

VI:7⁶ Κύριον
 воӯ Л Прф Арх Пгд Ов, Скуп

гоӯ Р Г С Т

VI:11 δρον AMN abcdghkptvyzb₂d₂ **ⲛⲓⲪⲉ**
 джвонъ Л Прф Арх Пгд Ов, Скуп

тереβινθον eqa₂
 терекин-Ѡ̄ Р Г С Т

VI:38 ἄλο
 Ѡ̄ Гр Л Зх Прф QПгд, Др Скуп
 Соф_{523, 539, 541, 545*} П₄₆

ex AMN abghjnptvd₂
 из
 Р Г С Т

XIII:6^{1,2} ορασις AMN **ⲉ**
 видѣние Л Сф Оф Арх Q Ов
 Соф_{523, 545*} П_{40, 46, 48}

ειδος
 образъ Р Г С Т

VIII:8 φωτισατω AMNadgklrptvyb₂d₂ **ⲛⲓⲪⲉ**
 просвѣтитъ Л Сф Оф Прф Арх Q Ов
 Соф_{523, 545*} П_{40, 46, 48*}

συνβιασατω
 кажетъ Р;
 накажетъ Г С Т

3. Морфологични:

VI:39 ἐν τῷ λοχῶ
 роунонк̄ Гр Л Зх Q Прф Пгд,
 Скуп Др Соф_{523, 539, 541, 545*}

на роунок Р;
 въ роунок Г С Т

XIII:2 εγενετο AMN-dghk-ptv-yb₂d₂ **ⲛⲓⲪⲉ**
 в̄м̄ Л Сф Оф Прф Арх Тр Q Ов,
 Дбр, Соф_{523, 545*} П_{40, 46, 48}

δην
 в̄кн̄а Р Г С Т

При анализа на трите четива се откриха и такива примери, в които част от минеите следват чети преписите вместо паримейниците. Но тъй като това са най-вече инцидентни примери и не са от съществено значение за цялостното представяне на литургичния старозаветен текст, тези

случаи не разколебават общото впечатление, че в Минея е запазен паримейният превод на Съдии. Например:

XIII:7 ¹	om. ad ₂ om. Л Сф Оф Прф Арх Тр Q Ов, Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	μοι ми Р Г С Т, Дбр
XIII:7 ²	om. aa ₂ d ₂ ѿ om. Л Сф Оф Прф Арх Тр Q Ов Дбр Соф _{523, 545} П ₄₈	σὶ тъм Р Г С Т, П _{40, 46}

По-нататък ще се спрем поотделно на всяко едно от трите четива, с цел да се разкрие по-ясно взаимоотношението между текста на минеите и паримейниците.

Четивото от Съдии VI: 36—40 от рождествения дял на Паримейника за 6 януари се открива на същата дата и в същия състав в Др Скуп Соф 523, 539, 541, 545, П 46 като и тук се пази местонахождението му сред останалите старозаветни перикопи за този празник (Атанасова 1995: 16—17).

Това четиво дава много важни данни за развоя на паримейния текст при Минея, като се забелязва обединение на разночетенията в отделните минеи според това дали даден препис е правен до XIV век или след него, т.е. дали ръкописът следва евентуално Студийския или Ерусалимския устав⁷.

Съпоставката между използваните минеи и паримейници ясно сочи изключително тясната зависимост на Др и Скуп (и двата от XIII в.) със съответното четиво от Л и други паримейници, докато текстът на останалите минеи от XIV—XVII в. с голяма точност съвпадат с този на руски паримейник от сбирката на Погодин (Пгд, XV в.), който силно се отличава от всички други паримейници (Атанасова 1995:45). Наличието на съответните разночетения от Пгд в тези български и сръбски минеи показва, че редактирането на това четиво се е извършило не в Русия, а най-вероятно на Атон и е във връзка с въвеждането на Ерусалимския устав в Света гора, а по-късно чрез България тази редакция е попаднала и в Сърбия и Русия⁸.

По-долу привеждаме всички съществени разночетения, които противопоставят двете редакции на това четиво, като се следва редът на стиховете без да се разпределят различията по видове, като примерите в дясната колона разкриват връзката на Др и Скуп с Л.

II. Разночетения между Л Др Скуп и Пгд Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆ при четивото за 6 януари, Богоявление.

VI:36 ¹	om. Sim, MN dhptvyb ₂ ѿѿ om. Пгд, Р Г С Т Соф _{523, 539, 541, 545} П ₄₆	σὺ Β τ тъм Гр Л Прф Q, Др Скуп
--------------------	--	--------------------------------------

- VI:36² σώσεις ἐν τῇ χειρὶ μου
τὸν Ἰσραὴλ Sim
сп̄саешн ржкоа моаѣ їзлаа Гр Л
Прф Пгд, Р Г С Т
Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆
εν χειρι μου σωσεις
τον Ισραηλ m
ржкоа моаѣо (om. Др)
сп̄саешн ѡзлѣ Q, Др;
σωσεις τον Ισραηλ εν
χειρι μου ☞☞☞
- VI:36³ ὁ τρόπον ἐλάλησας Sim
ѡнже ѡбразомъ рѣ Пгд;
Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆
καθὼς ἐλάλησας B
ѣкоже гла Гр Л Прф
Q, Др Сκп, Р Г С Т
- VI:37¹ ἐγὼ
азъ Гр Пгд Р Г С Т
Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆
om. Л Прф Q, Др Сκп
- VI:37² τιθημι
положаю Пгд, Г С Т
Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆
ποлагаю Гр Л Прф Q, Др
Сκп, Р
- VI:37³ τὸν πόκον τὸν ἔριον Sim
рогно ѡвчнѣ Пгд,
Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆
τον ποκον του εριου q
рогно влѣннѣ (Л Прф Q
Сκп влѣннѣно Гр Р Г С Т)
- VI:37⁴ σώσεις ἐν τῇ χειρὶ μου Sim, B —
сп̄сешн роꝓкоа моаѣо
Пгд, Р Г С Т
Соф_{539, 541, 545}, П₄₆
εν χειρι μου σωσεις q
ржкоа моаѣо сп̄саешн Гр,
Л Прф Q, Др Сκп Соф₅₂₃
- VI:37⁵ ὃν τρόπον ἐλάλησας Sim
ѡнже ѡбразомъ рѣ (om. Пгд)
Пгд; Соф_{523, 539, 541, 545} П₄₆
καθὼς ἐλάλησας
ѣкоже гла Гр Л Зх Прф
Q, Др Сκп, РГСТ
- VI:38¹ ὠρῆρισεν Γεδεὼν τῇ ἐπαύριον
Sim, Aabcgiklnx ☞☞☞
оуранинѣъ (оурани Соф_{523, 545}
П₄₆) гедεωνнѣ на оуτρηѣ
Пгд, Р Г С Т, Соф_{523, 539}
541, 545² П₄₆
ωρῆρισεν τη επαυριον
γεδεων dpty
оурани оутрѡ (заоутра
Зх Прф Q, Сκп) гедεωνнѣ
Гр Л Зх Прф Q, Др Сκп
- VI:38² πλήρης
їсплѣннѣ Гр Пгд, Соф₅₂₃
539, 541, 545² П₄₆
наплѣннѣ Л Зх Прф
Q, Др Сκп
- VI:39¹ οὐκο
оубо Пгд, Соф₅₂₃
539² 541² 545² П₄₆
om. gr.)
om. Гр Л Прф Q,
Др Сκп

VI:39 ²	om. Sim. gjlmnw a ₂ b ₂ om. Пгд Гр, Соф ₅₂₃ ² 539, 541, 545 ² П ₄₆	γενηθητω В вждѣ Л Зх Прф Q,
VI:40 ¹	Sim; AMNabceghijklmnpptyb ₂ d ₂ ѡε вѣ тако Гр Зх Прф Пгд, РГСТ Соф ₅₂₃ , 539, 541, 545 ² П ₄₆	— οὕτως ὁ θεός В тако ѡѣ Л, Др Скл
VI:40 ²	ἐν τῇ νυκτὶ ἐχεινῆ в ноци твои Пгд, Соф ₅₂₃ ² 539, 541, 545, П ₄₆	вѣ тж ноцѣ Гр Л Зх Прф Q, Др Скл, Р Г С Т

При второто четиво от Съдии (VI:2, 7, 11 — 21; 24) се забелязват редица особености, свързани както със състава на паримиие за празника 8 ноември (Събор на архангел Михаил), така и със самия текст на Съдии в минеите. От всички прегледани минеи (около 35 на брой) тази паримия се откри единствено в Скл от XIII в. и то в същия състав, в който се среща и в Паримейника — Иисус Навин, Съдии, Даниил (Атанасова 1995: 17—18). Докато в минеите от XIV—XVII в. (П₄₄, 50² Соф₅₂₄, 527, 531, 534, 539, 541, 543²; Хил₂₃₈⁹; Wuk₃₃) на датата 8 ноември се чете абсолютно различен състав от перикопи: Иисус Навин, Исай, Захария. Според проучванията на А. Михайлов (1908: 29) този състав от паримии не е засвидетелстван в нито един от известните му славянски паримейници, но се открива в гръцки профитологий от Ватиканската библиотека № 768. В своите изследвания за старозаветните гръцки четива в Антологиите Ralfs (1915:57) сочи, че за 8 ноември е ставала замяна на четивото от Даниил с четиво от Исай (XIV: 7—20), същото, което се открива във Ватикански препис № 768 и в посочените минеи. Може да се предположи, че появата на различен състав от паримии за този празник е свързана също с въвеждането на Ерусалимския устав и прехвърлянето на четивата от Паримейника в Минея и Триода.

Сравнението на текста на Скл с използваните паримейници показва изключително тясната връзка на този миней и при това четиво с Л. Дори може да се допусне, че Л или някой непосредствен препис от него е бил именно паримейникът, от който са преписвани четивата от Съдии (същото както и при VI:36—40) при съставянето на Скл.

Прави особено впечатление фактът, че една неволна грешка, допуснатата от преписвача на Л в литургичната бележка, която стои непосредствено преди четивото, точно е повторена и в Скл. При преписването на Л книжовникът навярно е преместил погледа си към първото четиво, което е от Иисус Навин, и затова се обърква и изписва ѡтѣ ѡсса навѣмина. ѡтѣ. ѡ вместо ѡ сѣдии. На л. 35а в Скл се забелязва същата грешка: ѡтѣ ѡсса навѣмина. ѡтѣние. ѡ. Навярно сравнението и на другите перикопи от тези два много

важни за българската езикова и културна история ръкописа ще разкрият още по-ясно тази приемственост. Разбира се, най-убедителен критерий за тясната връзка на два преписа си остават съвпаденията между текстовете им. По-долу цитираме някои по-важни прилики между текста на Л и Скуп.

III. Съвпадения между Л и Скуп при четивото за 8 поември.

1. Текстови:

VI:2	om. gr. днѣ ѿ Л; ѿни днѣ Скуп	днѣ ты Прф Пгд Ов
VI:11 ¹	τὴν ἐν Ἐφραθᾶ вышмыгъ подѣ ефратѣ Л, Скуп	сүцимъ вѣ ефратѣ Прф Пгд Ов
VI:11 ²	дрѣжж паница ѿгньна на ёлины хотѣ вѣжжати Л, Скуп	ραβδίζων σῆτον ἐν ληνῶ εἰς ἐκφυγεῖν млауаше пшеницю на гүмнѣ и тѣраше сѧ вѣжжати Прф Пгд Ов
VI:12	вѣ вѣкы Л, Скуп	τῶν δυνάμεων
VI:13 ¹	сѧ множ естъ гѣ Л, Скуп	κρῆστυю Прф Пгд, РГСТ Ἐν ἐμοί, κύριε сүвы мнѣ гн Прф Пгд Ов вѣ мнѣ ли гн Р Г С Т
VI:13 ²	καὶ εἰ ἔστιν Κύριος и вѣдѣ гѣ (вѣ Скуп) Л, Скуп	аще юсть гѣ Прф Пгд Ов
VI:13 ³	παντα та κακα ταυτα ANΠCΘZE вѣса та зато вышмаи Л, Скуп	злаи всѧ си Прф Пгд Ов
VI:13 ⁴	τὰ θαυμάσια αὐτοῦ дивнаи тѣ Л, Скуп	υποδеса ιεροῦ Прф Пгд Ов Р Г С Т
VI:13 ⁵	извавить на гѣ Л, Скуп	ἀνήγαγεν ἡμας изведе ны Прф Пгд Ов
VI:14 ¹	призрѣ на ны Л, Скуп	ἐπέστρεψεν (επεβλεψεν AMNḅ) πρὸς αὐτὸν взрѣкѣ к немѣ Прф Пгд Ов, Р Г С Т
VI:14 ²	Πορεύου ἐν ἰσχύι σου ταύτη ходи вѣ силѣ своєи тако Л, Скуп	иди в κρῆστυи твоєи сєи Прф Пгд Ов

VI: 14 ³	нѣк поустихъ Л, Сκп	ιδου εξαλεστειλα се послахъ Прφ Пгд Ов
VI:15 ¹	Ἐν ἐμοί въ мнѣ Л, Сκп	οὐκѣ мнѣ Прφ Пгд Ов
VI:15 ²	ω̄ вѣдѣ ѡзвѣки Л, Сκп	εν τίνι σώσω в ѹемь спсѣ Прφ Пгд Ов
VI:15 ³	ἠσθένησεν (ταπε ινοτερα Thdt) μικρα h мениша Л, Сκп	σμηρενѣкиши Прφ Пгд Ов
VI:15 ⁴	ω̄ манасиєкѣ Л, Сκп	εν Μανασσή в манасии Прφ Пгд Ов
VI:15 ⁵	om. Л, Сκп	ἐγὼ εἰμι ὁ μικρότερος азъ ѹемь малъ Прφ Пгд Ов
VI:17 ¹	om. qα ₂ ѡсѡ om. Л, Сκп	εἰ δὲ аиє Прφ Пгд Ов
VI:17 ²	σήμερον πᾶν ὃ τι ἐλάλησας днє вса елико глѣ Л, Сκп	всѣ днѣ ѹеже глѣмъ ѹси Прφ Пгд Ов
VI:18	τοῦ ἐλθεῖν με πρὸς σέ. καὶ ἐξοίσω τὴν θυσίαν (+μου AMN) καὶ θήσω ἐνώπιον σου. положжъ жрѣтвѣ моѣ Л, Сκп	прити ми к тоѣ. и принесѣ жерѣтвѣ (мерѣтвѣ Ов) скою и положию предѣ товою Прφ Пгд Ов
VI:20 ¹	ωβενъ и хлѣбѣмъ νεομѣκшенѣ Л, Сκп	τα κρεα και τους αρτους τους αζυμους Ad2 мѣса и хлѣбѣ и опрѣсноки Прφ Пгд Ов
VI:20 ²	om. Л, Сκп	πρὸς при Прφ Пгд Ов
VI:22	Ἐ γὰρ οἱμοι Μ; eu me ѡ се азъ Л, Сκп	οὐκѣ мнѣ Прφ Пгд Ов
VI:24 ¹	тврѣдѣ Л, Сκп	om. gr. om. Прφ Пгд Ов
VI:24 ²	ἐπεχάλεσεν αὐτῷ Εἰρήνη Κυρίου вѣзѣ тѣ мирѣ гнѣ Л, Сκп	επεχάλεσεν αὐτῷ κυριου ειρηνη abxd ₂ нарѣ гѣ мирѣ Прφ Пгд Ов

2. Лексикални разпochетения

VI:2	om. gr. οπλκυνιβήσῃ σα Л, ωπλκυνит са	Скп	вѣмгоша	Прф	Пгд	Ов
VI:11	ἦλθεν прѣдѣста Л, Скп		приде	Прф	Пгд	Ов
VI:13 ¹	εἰς τί зато Л, Скп		вѣскүю	Прф	Пгд	Ов
VI:13 ²	διηγήσαντο ωκѣца Л, Скп		сказаша	Прф	Пгд	Ов
VI:13 ³	ἐξ ѡ Л, Скп		изъ	Прф	Пгд	Ов
VI:14	σώσεις извашиш Л, Скп		спсиши	Прф	Пгд	Ов, РГСТ
VI:18	χωρισθης ѡстжиаѣ Л, Скп		подвигани са	Прф	Пгд	Ов
VI:21 ¹	ἐξέτεινεν вѣзвигъ Л, Скп		простре	Прф	Пгд	Ов
VI:21 ²	τῆς ράβδου палица Л, Скп		жезла	Прф	Пгд	Ов
VI:21 ³	ἦψατο внат са Л, Скп		коснү са	Прф	Пгд	Ов
VI:21 ⁴	ἀνέβη (ἀνηφθη AMNd) вѣсиѣ Л, Скп		взгорѣ са	Прф	Пгд	Ов, Р Г С Т
VI:21 ⁵	ἐπορεύθη (ἐξηλθεν η) исуезе Л, Скп		изиде	Прф	Пгд	Ов

3. Словообразователни:

VI:21	κατέφαγεν снѣста Л, снѣдат ¹ Скп		погастъ	Прф	Пгд	Ов
-------	--	--	---------	-----	-----	----

4. Морфологични разпochетения:

VI:12	ἐμὲ Л Скп Ов		прѡς αὐτόν к нему	Прф	Пгд	
-------	--------------	--	----------------------	-----	-----	--

Между Л и Скп се открива само едно съществено различие, което обаче е от голямо значение за решаването на въпроса, коя от двете дати — 6 септември или 8 ноември — е била в първоначалния състав на старо-

българския Паримейник и на коя от тях е имало четиво от Съдии. И двете дати от календара се свързват с името на архангел Михаил, но на 6 септември се чества чудото, станало с архангел Михаил, а на 8 ноември се празнува Събор на архангел Михаил. Датата 6 септември се среща само в гръцкия Влантионски профитологий и славянските паримейници Л и Зх, като в Зх на тази дата се чете абсолютно различен състав от паримии (Атанасова 1995: 17-18). В Скуп, който в много отношения следва Л, трите старозаветни четива са преместени на датата 8 ноември. По този начин преписвачът се опитва сякаш да поправи тази случайност от Л, като навярно се стреми да съобрази своя ръкопис с традицията, която явно е предпочитала датата 8 ноември.

Важно е да се отбележи, че сред установените от изследването на архим. Сергей (1901:17) най-почитани памети на светии по гръцки месецослови от VII до IX в. датата 6 септември не фигурира, за разлика от 8 ноември, който „значително в първях дошедших до нас месецословах Константинопольской церкви VIII—IX“. Празникът 6 септември се появява в синаксара на Великата Константинополска църква през IX-X и е фиксиран в най-стария препис на студийски устав в ръкопис от XII в., а така също и в други типичи от по-късно време (Сергий 1901: 412, 446, Приложение № 5, 6, 8, 9, 10), като навсякъде заедно с тази дата се чества и 8 ноември.

Въпреки че според тези сведения по времето, когато се е превеждал и съставял старобългарският Паримейник, датата 6 септември вече е фигурирала като празник в гръцките синаксари, най-вероятно тя не е била сред основните празници и за нея не са били предназначени паримии, в това число и от Съдии. За това говори не само спорадичната поява на този празник в състава на славянските паримейници и гръцките профитологии, но и това, че след пренасянето на четивата от Паримейника в Миней датата 6 септември се открива само във всекидневни минеи за месец септември (Соф₅₂₇, П_{41, 45, 49, 55}) и никога в празничните минеи, които обикновено включват по-големите празници от отделните месеци¹⁰.

Въпреки че 6 септември се среща в посочените минеи, на тази дата не се четат паримии, за разлика от празника 8 ноември, на който винаги има старозаветни четива, независимо от това дали минеят е всекидневен или празничен.

Всичко това засилва убеждението, че от двете дати — 6 септември и 8 ноември — е била предпочитана втората, а съставът от паримии е бил: Иисус Навин, Съдии и навярно Даниил¹¹. Това трябва да се има предвид също при опитите за възстановяване на първоначалния състав на старобългарския Паримейник.

Третата паримия от Съдии се чете и по Паримейника, и по Миней на 24 юни, Рождество на Йоан Кръстител. Традицията е единна по отношение на състава и реда на старозаветните четива за този ден: Битие, Съ-

дии, Исай¹². Това четиво се среща в Дбр Соф^{523, 545*} П^{40, 46, 48*}. И тук се повтара картината от другите две четива, тъй като Дбр следва точно Л, а в останалите се наблюдават различия, които не се срещат в нито един от известните ни паримейници. Например:

IV. Общи черти между Л и Дбр, противопоставящи ги на останалите минеи при четивото за 24 юни.

1. Текстови:

XIII:6	от. 1* от. Л, Дбр	αὐτῆς своемоу Соф ^{545*} 523* П ^{40, 46, 48}
XIII:14	от. Л, Дбр	φάγεται ѿкътъ Сф Оф Прф Тр Q Ов сѣньѿкътъ Соф ^{523, 545*} П ^{40, 46, 48}
XIII:6	επιφανης σφοδρα ϠϠ пресвѣщенъ ѿ клоЛ, Дбр	іавль же се ѿ кло Соф ^{523*} 545* П ^{40, 48, 46} іавль сѣ ѿ кло свѣтелъ Сф Оф Прф Тр Q Ов

2. Лексикални разночетения

XIII:4	σίχηρα AMNacdghklptvd ₂ ϠϠϠϠ ѡловина Л, Дбр, Р Г С Т олю Сф Оф Прф Тр Q Ов	μέθυσμα сикiera Соф ^{523, 545*} П ^{40, 48, 46}
XIII:7	σίχηρα AMNadghk-d ₂ ϠϠϠϠ ѡловина Л, Дбр, Р Г С Т ола Сф Оф Прф Тр Q Ов	μέθυσμα сикiera Соф ^{523, 545*} П ^{40, 48, 46}
XIII:14	σίχηρα ѡловина Л, Дбр, ола Сф Оф Прф Тр Q Ов	сикiera Соф ^{523, 545*} П ^{40, 48, 46}
XIII:5	nazareus Ϡ назарѿки Л, Дбр, назарѿкиско Сф Оф Прф Тр Q Ов	ηγιασμενον ναζιραιον Adghoptvw ѡсѣнно Соф ^{523, 545*} П ^{40, 48, 46}
XIII:7	nazareus Ϡ' Ϡ назарѿки Л, Дбр назарѿкиско Сф Оф Прф Тр Q Ов	ἅγιον Β ѡсѣнно Соф ^{523, 545*} П ^{40, 48, 46}

3. Морфологични разнотечения

ХШ:7	φάρης	
	фаръ Л Сф Оф Прф Тр Q	саръкси Соф _{523, 545} ,
	Дбр, Р Г С Т	П _{40, 46, 48}

В текста на четивото за 24 юни от Соф_{523, 545} и П_{40, 46, 48} се откриват няколко съществени различия, които противопоставят тези минеи не само на Дбр, но и на всички използвани за сравнение паримейници. Някои от разнотеченията навярно се дължат на различие в гръцките образци, а друга са плод на естествената синонимия в старобългарския език. Например:

V. Разнотечения, отличаващи минеите от всички останали текстове:

1.1. Разнотечения, дължащи се на различие в гръцките образци:

1.1.1. Текстови:

ХШ:8	ἀπέστειλας ἐλθέτω δὴ ἔτι	απεστειλας προς ημας (ad me ☩) ελθτω δη Aad ₂
	послалъ еси да прѣиде нѣкъ	посла къ намъ (мнѣ Л) да
	Соф ₅₄₅ П _{40, 46, 48}	придеть оубо Сф Л Оф Прф
	послалъ јеси ннѣ	Q Ов
	прѣидѣтъ Соф ₅₂₃	

1.1.2. Лексикални:

ХШ:4	σιχηρα ΑΜΝΑcdghkl-ptv-yb ₂ d ₂ ϠϞϟϠϞϠ	μέθυσμα
	сикѣра Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	ѡловина Л, Дбр, РГСТ
		олоу Сф, Оф, Прф, Тр, Q, Ов
ХШ:7	σιχηρα ΑΜΝΑ-dghk-ptv-yb ₂ d ₂ ϠϞϟϠϞϠ	μέθυσμα
	сикѣра Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	ѡловина Л, Дбр, РГСТ
		ола Сф Оф Прф Тр Q Ов
ХШ:14	σιχηρα ΑΜΝΖϠϞϟϠϞϠ	σίχηρα μέθυσμα
	сикѣра Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	ѡловина Л, Дбр,
		ола Сф Оф Прф Тр Q Ов
ХШ:5	ηγιασμενον ναζιραιον ΑdglhoptvwϞ	nazareus ☩
	ѡсѣнно Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	назарѣки Л, Дбр;
		назарѣкиско Сф Оф Прф Тр Q
		Ов
ХШ:7	ἄγιον Β	nazareus Ϟ' ☩
	ѡсѣно Соф _{523, 545} П _{40, 46, 48}	назарѣки Л, Дбр;
		назарѣкиско Сф Оф Прф Тр Q
		Ов

1.2. Разночетения при еднакви гръцки образци:

1.2.1. Текстови:

ХШ:6	επιφανης σφοδρα AMN tell ⲛⲟⲥ iavkь же се з'кло Соф ⁵²³ 545, П ^{40, 48, 46}	iaвкь са з'кло св'ктелиъ Оф, Прф Тр Q Ов, влццашъ са з'кло св'ктелиа Сф, просв'кциенъ з'кло Л, Дбр
------	---	---

1.2.2. Лексикални:

ХШ:7	ἀπὸ из Соф ^{523, 545} П ^{40, 46, 48}	ῶ Л Сф Прф Тр Q Ов от Дбр.
ХШ:8	τῷ παιδίῳ д'ктицю Соф ^{523, 545} П ^{40, 46, 48}	ωтpоудате Л Сф Оф Прф Тр Q Ов, P Г C T, от. Дбр.

1.2.3. Словообразователни:

ХШ:7	φάγης сън'кси Соф ^{523, 545} П ^{40, 46, 48}	iaжкь Л Соф Прф Тр Q, Дбр, P Г C T
ХШ:14	φάγεται сън'ксть Соф ^{523, 545} П ^{40, 46, 48}	к'сткь Сф Оф Прф Тр Q Ов; от. Л, Дбр

Тези примери насочват към предположението за нов превод на това четиво, направен от различна гръцка подложка. Не е изключено обаче да става въпрос за редакционна намеса, при която е сравнявано с гръцки текст, близък към редакцията на първоначалния превод, и някои несъответствия да са били поправени. За това говорят както случаите, при които на един и същ гръцки образец съответства една синонимна двойка в Минея и Паримейника, така и примерите в това четиво, при които и минеите от XIV—XVII в., също както и Дбр, следват Л. Например:

VI. Соф 523, 545 и П40, 46, 48 следват Л:

1. Текстови:

ХШ:4	πᾶν ἀχάθαρτον к'кко неутото Л, Дбр Соф ^{523, 545} П ^{40, 46, 48}	всакога неутоты Сф Оф Прф Тр Q Ов
ХШ:13	от. В от. Л, Дбр Соф ⁵²³ 545, П ^{40, 46, 48}	σου <128> ⲪⲪ тpоюей Сф ОфПрф Арх Тр Q Ов

XIII:21

κ τομοϋ Л Q Дбр Соф₅₂₃
545° Π_{40, 46, 48}

ἔτι

יעיע ספּ אָפּ פּרפּ טר Q אָב

2. Лексикални:

XIII:2

της φυλης AMN rell
κολικη Л Соф₅₂₃
545° Π_{40, 46, 48}

племене Сф Оф Прф
Тр Q АБ, Р Г С Т

XIII:5¹

εχ AMNa-dghklmoptv-yb₂d₂ϑ
ήз Л ОВ и Р Г С
Соф_{523, 545°} Π_{40, 46, 48}

ἀπό В

ו ספּ אָפּ פּרפּ טר Q, Дбр, Т

XIII:5²

γαστρος AMN adhkmptvxyb₂d₂ϑ
γρικα Л, Р Г С Т, Дбр
Соф_{523, 545°} Π_{40, 46, 48}

τῆς κοιλίας

аҭрокы С Оф Прф Тр Q АБ

XIII:18

θαυμαστόν
уидно Л, Р Г С Т, Дбр
Соф_{523, 545°} Π_{40, 46, 48}

дывно Сф Оф Прф Тр Q АБ

3. Морфологични:

XIII:3

πρὸς τὴν γυναῖκα В
кѣ женѣ Л; Р Г С Т
Дбр Соф_{523, 545°} Π_{40, 46, 48}

τη γυναικι d

женѣ Сф Оф Прф Тр Q АБ

XIII:3

πρὸς αὐτήν В
кѣ нѣи Л, Р Г С Т, Соф₅₂₃
545° Π_{40, 46, 48}

αυτη di

нѣи Сф ОфПрф Тр Q
АБ, Дбр

XIII:3

от. В
от. Л, Дбр Соф_{523^o}
545° Π_{40, 46, 48}

δη AMNaccgklorvxd₂ϑ

аҭво Сф Оф Прф Тр Q АБ
Р Г С Т

XIII:3,5,7

υῖόν
снѣ Л, Дбр Соф_{523^o}
545° Π_{40, 46, 48}

снѣ Сф Оф Прф Тр Q АБ

С други думи, основният текст на четивото за 24 юни може да се търси в една по-ранна версия, отразена в Л и минеите от XIII в., която през XIV в. е била редактирана, съобразно други гръцки образци, а някои от лексемите са били заменени с техни текстологични дублети. Интересно е използването на такива лексеми като дѣктиюѹ и сикера, причислявани към лексикалния фонд на Кирило-Методиевите преводи, с които четивата от Съдии в състава на Минея се отличават от Паримейника и четї преписите. Като се имат предвид и другите лексеми от Кирило-Методиевите преводи,

попаднали в Минея от Паримейника (напр.: въскъжъ, гоуьмно, дивьно, колкно, нарешти, олгътаръ, посълати, прогнѣвати сѧ, съзъдати, съхранити сѧ, тѣкъно) се оказва, че Минеят е литургичната книга с четива от Съдии, в която е най-голяма фреквенцията на такъв тип архаична лексика.

Този факт би могъл да бъде обяснен със следването на една много архаична версия от Съдии, от която не е запазен препис до наши дни, но която вероятно е била известна на българските книжовници от Атон, по-късно и в кръга на творците от Търновската книжовна школа. Възможна е също конкретна намеса на някои места в текста от страна на тези книжовници, които, добре запознати с лексикалните предпочитания на първите преводачи, съзнателно са архаизирали в този аспект текста на Съдии в съответствие с някаква актуална книжовно-езикова, текстологична и литургична тенденция по това време.

Накрая бихме искали да приключим анализа на паримииите от Съдии в преписите на Минея с някои по-съществени изводи, аргументирани в хода на изложението.

1. Четивата от Съдии в Минея отразяват паримейната (профитологичната) версия на тази старозаветна книга, а не текстовия вариант, запазен в четъ преписите.

2. Текстът от трите четива на Съдии в Минея може да се раздели на две редакции, които стоят във връзка с установения типик по време на преписването на дадения миней като условно можем да ги наречем Студийска и Ерусалимска.

3. Първата редакция — Студийската — се среща в трите най-стари български миней от XIII—XIV в.: Др Скуп Дбр. Според първото важно отличие на Студийската минейна редакция четива от Съдии има за три дати от календара: 6 януари, 8 ноември¹³ и 24 юни, като съставът от паримии за тях не се отличава от този в Паримейника. За нея още е характерно и това, че текстът на четивата следва много прецизно паримейната редакция на Съдии, представена в Л.

4. По-късната — Ерусалимска редакция — се открива във всички изследвани миней от XIV—XVII в.: Соф.^{523, 539, 541, 545} П^{40, 46, 48} При нея четива от Съдии се четат само на 6 януари и 24 юни, а на 8 ноември се извършва смяна на състава от паримии, поради което четивото от VI: 2, 7, 11—24 повече изобщо не се среща.

В текстологично отношение в тази редакция се отбелязват доста съществени различия:

а) Редакцията на текста за 6 януари рязко се отличава от тази, отразена в Скуп Др Дбр и Л, и точно съвпада с Пгд и гръцкия Sim.

б) Четивото за 24 юни отразява една по-ранна Студийска редакция, тъй като в някои случаи текстът точно следва Л и Дбр, но в същото време лексикалните разночетения в това четиво, откриващи се само в минейте от XIV—XVII в., ясно сочат за специално редактиране на минейните ста-

розаветни четива, станало най-вероятно с утвърждаването на Ерусалимския устав в богослужението през XIV и свързано с дейността на книжовниците от Атон и Търновската книжовна школа.

Цялостното и многостранно изследване на четивата от библейските книги, включени в състава на Минея, на която в голяма степен зависи от материала, с който разполагат изследователите. Затова е крайно необходимо подготвянето на критични и/или друг тип издания (научни, дипломатични, факсимилни и други) на съответните текстове с подходящ справочен апарат. В отговор на тази необходимост тук предлагаме опит за представяне на текста на трите четива от Съдии в Минея по разгледаните от нас преписи от XIII—XVII в. За основен текст сме използвали четивата от Др (четиво за 6 януари), Скп (четиво за 8 ноември) и Дбр (четиво за 24 юни), а под линия са дават всички текстови, лексикални, словообразователни и морфологични различия от Скп, Соф^{523, 539, 541, 545} и П^{40, 46, 48}.

I. Четиво от Съдии VI: 36—40 за 6 януари. Богоявление
(по Др Скп Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶)

л. 2 А

36 рѣ гедѣвнѣ къ боу. аще ты ржкож спсѣши излѣк. іакоже гла. 37 се полагаж роуно на гоуинѣ. и аще вждѣ роса на рвнѣ. тѣкмо по всеи земли соуша. разоумѣж іако ржкож мож спсѣаши излѣк. іакоже гла 38 и кѣ тако. и оурани втро гедевнѣ. и ищѣди рвно. и искапа роса ѿ роуна. и напѣлни ѡкрїнѣ водми. 39 и рѣ гедевнѣ къ боу да не прогнѣвает са гарѣ твѣ на мене. и възглаѣ еше єдинож. и искоушж и еше єдинож роунонѣ. и вждетѣ соуша на рвнѣ си тѣкмо. и по всеи земли вждѣ роса. 40 и створи тако кѣ къ тж ноцѣ. и кѣ соуша на рвнѣ сеи. тѣкмо по всеи земли кѣ роса.

(36) боу] гв Соф^{539, 545}, П⁴⁶; ты] от. Соф^{523, 539}, П⁴⁶; ржкож спсѣши излѣк] спсѣши излѣк ржкож и ѡж Скп; спсѣши ржкож моєж ілѣк Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶; іакоже гла] илѣже ѡразѣ рѣ Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶; + и Скп. (37) полагаж] азъ положж Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶; роуно] + вьны Скп; + ѡв' уеє Соф^{545, 523, 539}, П⁴⁶; рвнѣ] + си Скп. тѣкмо] + а Соф⁵⁴⁵; всеи] + же Соф⁵³⁹, П⁴⁶; соуша] + и Скп, Соф⁵²³; ржкож мож спсѣаши излѣк. іакоже гла] іако спсѣши ржкож моєж ілѣк. илѣ же ѡразѣ рѣ Соф^{545, 539, 541}, П⁴⁶; іако роукою моєю іако роукою (sic) спсѣши ісла. илѣ же ѡразомъ рѣ Соф⁵²³; (38) оурани] оуранинѣ Соф^{539, 541}; втро гедевнѣ] заѣра гедевнѣ Скп; оурани гедевнѣ на оутрѣки Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶; и 4 от. Скп, П⁴⁶; искапа] ищеве Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶; роуна] роунеси Скп. и 5] от. Соф⁵³⁹, П⁴⁶; напѣлни] испѣлни Соф^{545, 523}; испѣлнѣ Соф^{539, 541}, П⁴⁶; ѡкрїнѣ] от. Соф⁵³⁹, П⁴⁶; (39) боу] гоу Соф⁵⁴⁵, П⁴⁶; са] + оуво Соф^{545, 523, 541}, П⁴⁶; мене] мѣ Скп, Соф⁵⁴⁵; мнѣ Соф^{539, 541}, П⁴⁶; възглаѣ] възглаѣ Скп, Соф^{545, 523, 539, 541}, П⁴⁶; + ти Соф⁵²³; + и Скп, Соф⁵³⁹; и 3] от. Скп, Соф⁵⁴¹; П⁴⁶; искоушж] искоушаюше Соф⁵²³; искоушаѣ Соф⁵⁴⁵; и еше ієдинож и еше Соф⁵³⁹; еше Соф^{541, 545}; от. Соф⁵²³, П⁴⁶; роунонѣ] роуно Соф^{523, 541}; рвнож Соф⁵³⁹; от. П⁴⁶.

и₅ да Скуп; Соф_{545, 523, 539, 541}. П₄₆. вждеть] оубо Соф_{523, 539, 541}. ронк си] роунок Соф_{545, 523, 539}.
 541, П₄₆. тькмо то Соф₅₂₃. и₆ а Скуп, Соф_{545, 539, 541}. П₄₆. вждѣ въ Соф₅₂₃; от. Соф_{545, 539}.
 541, П₄₆. (40) и -роса] от. Соф 523. тако въ въ тж ноиръ] бѣ тако въ ноирн той Соф 545,
 539, 541, П 46: сени] си Скуп; от. Соф_{545, 539, 541}. П₄₆. тькмо от. Скуп, П 46; + а Скуп, Соф
 545, 539; + и Соф₅₄₁. сени] + же П₄₆.

II. Четиво от Съдии VI: 2, 7, 11—15; 17—22; 24 за 8 ноември, Събор на архангел Михаил.
(Скопски миней)

л. 35 А

2 Бѣ въ ѡни дни. ѡпльуикыноу са мадинамоу на
 сны излѣкыи. 7 и тыи възвышиш къ боу. 11 и се
 англь гнѣ прѣдста. и сѣде подь джбомъ
 вывшимъ подь юфратѣ и гѣѡнѣ. снѣ
 ѡасъ. дръжж палицж ѡгннкж на иелин
 хотли оубѣжати ѡ лица мадинама. 12 и аггль
 гнѣ гави са и рѣ юму. гѣ юсть с товож силенъ въ вѣ-
 кы. 13 и рѣ к нѣмоу гѣѡнъ с инож ю гѣ. и вждеть
 бѣ с нами. и зато ѡврѣте насъ. вса та зато
 вывшана. гдѣ сжтъ твоѡ дивьнаѡ тоу. ю-
 лико ѡвѣца нань. ѡци наши глѡце. не
 ѡ югипта избавить насъ. и прѣдста ны въ
 ржцѣ мадинамоу. 14 и призрѣ на ны аггль гнѣ
 и рѣ ми. ходи въ силѣ своѡи тако. и избави-
 ши излѣ ѡ роукы мадинама. ннѣ поусти-
 хъ тѣ. 15 и рѣ юмоу гедѡнъ въ м' нѣ гѣ. ѡ вѣдм и-
 збави излѣ. тисжцими мьнъша юсть ѡ мана-
 сиѣки. въ домоу ѡца моѡго. 17 и рѣ к нѣмоу гѣѡ-
 нъ. ѡврѣте вѣтъ прѣдъ ѡчима си. сътвори-
 ши ми днѣ вса юлико глѡ сѣ м' нож. 18 и не ѡстж-
 ни ѡсждоу: доньдеже положж жрѣт' вж мож.
 прѣдъ товож. и рѣ аггль гнѣ азъ юсмь. и сѣжж
 доньдеже въз' вратиши са. 19 и гѣѡнъ выиде.
 и сътвори јакже глѡ 20 къ нѣмоу аггль гнѣ. прии-
 ми ѡкен и хлѣвъ неоумѣшеный. и положи ка-
 мень ѡномоу. и сътвори тако. 21 и възвыгъ
 аггль гнѣ. край палицж въ ржцѣ своѡ. и ѣ' на-
 тѣ са жрѣтва. и всина ѡгнъ ѡ камене. и снѣдѡт'
 възж жрѣтвѣж. и аггль гнѣ ис' уезе ѡ ѡчию юго. 22 и
 видѣ гедѡнъ јакѡ аггль гнѣ юсть. и рѣ гедѡнъ
 се азъ ги ги. јакѡ видѣхъ аггль гнѣ. лицемъ къ

лицоу. 24 и съза тоу гедешнь ѡтатарь тврѣдъ гѣи.
и възва тоу мирь гнѣ до дне сего:

III. Четиво от Съдии XIII: 2—8; 13—14; 17—18 за 24 юни Рождество на Йоан Кръстител.

(по Дбр Соф^{523, 545}, П^{40, 46, 48})

л. 42 А

2 Бъ дни ѡны вы мжжъ ѡ колѣна данова. елиже има маное. и жена его неплоды. неражакѣши. 3 и пакви са аггль къ женѣ, и рече ей. се ты неплоды въ урѣвѣ приимеши. и родиши сна. 4 и нѣкъ съхрани са и не пи вина. ни ѡловины. и не ѡждь всѣко неуста. 5 тако се ты въ урѣвѣ приимеши и родиши сна. и желѣзо не въздѣтъ на главѣ его. тако назарей боу вждеть. и ѡтроуѡ ѡ урѣва. 6 и пришедши жена повѣда мжжеви. глѣщи сице. тако улѣкъ вѣжи приде къ мѣкъ. и видѣние его тако аггла вѣжа. просвѣщенъ зѣло. 7 и рече ми се въ урѣвѣ приимеши и родиши сна. и нѣкъ не пи вина ни ѡловины. ни ѡждь всего неуста. тако назарей вждеть ѡтроуѡ се. до дне смирѣти его. 8 и помин са маное къ боу 13 и рече. ѡ всего егоже рекохъ женѣ да съхранить. 14 еликоже исходитъ. вина и ѡловины да не пиеть. 17 и рече маное къ агглоу гнѣ. что и како има твоє. егда придетъ има твоє прославит ма. 18 и рече емоу аггль гнѣ. въскжѣ прашаеши има мое. то естъ уодно. 21 и не приложи аггль к том. ѡбити са маноеви и женѣ егѡ:

(2) дни ѡны шни дны П 40. елиже има] има емоу Соф^{545, 523}, П^{40, 46}; и име ема П⁴⁸. его неплоды] от. Соф⁵²³. неражакѣши] не ражаше Соф^{545, 523}, П⁴⁸ (3) аггль] + гнѣ Соф^{545, 523}, П^{40, 48}. ей] къ ней Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. неплоды] + и П^{40, 46, 48}. (4) и]от. Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. ни] и П^{40, 46, 48}. ѡловины] сикѣра Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. (5) тако — сна от. П⁴⁸. тако] и Соф^{545, 523}, П^{40, 46}. въ урѣвѣ от. П⁴⁶. приимеши] приимѣ Соф⁵²³. главѣ] главѣк П⁴⁸. назарей] ѡсценъ но Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. боу] вѣы Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. и от. Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. ѡ]из Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. (6) пришедши придетъ Соф⁵⁴⁵; приде Соф⁵²³, П^{40, 46, 48}. жена] от. П⁴⁶. повѣда рече Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. мжжеви] мжжоу Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}; + своемоу Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. сице] от. Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. приде]придетъ Соф⁵⁴⁵. тако видѣние тако Соф⁵²³; тако видѣние П^{40, 46} Соф⁵⁴⁵. просвѣщенъ зѣло] ѡвалъ же са зѣло Соф^{545, 523}, П⁴⁶; ѡвалше се зѣло П^{40, 48}. (7) ми] от. Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}; + и П⁴⁰. ни] и П^{40, 46, 48}. ѡловины] сикѣра П^{40, 46, 48}. Соф^{545, 523}. ни ѡждь] и (от. Соф⁵⁴⁵) да не сикѣри Соф^{523, 545}, П^{40, 46, 48}. всего неуста] вѣеко неуста Соф^{545, 523}, П^{40, 46, 48}. назарей] ѡсценъ

Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} вѣдѣтъ] вѣдѣтъ вѣи Соф⁵⁴⁵ П⁴⁸ вѣи вѣдѣтъ Соф⁵²³ П^{40, 46} се] из
 урѣка даже Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} днѣ сѣмрѣти] сѣмрѣти днѣ П⁴⁶ (8) къ вѣу] гѣи Соф⁵⁴⁵; вѣи
 Соф⁵²³ П^{40, 46, 48}; + и рѣ. къ мнѣ гѣи ѹлка вѣдѣ (послн Соф⁵²³) ёгоже послалъ еси. да прїидѣ
 (+ и П⁴⁶) ннѣ (ннѣ да прїидѣтъ Соф⁵²³) и (от. П⁴⁶) просвѣтитъ нѣ. и ѹто сѣтворѣ дѣтицю
 ражаемолю Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} (13) + прїидѣ же (от. П⁴⁸) аггль къ манюу Соф^{545, 523}
 П^{40, 46, 48} ѡ всѣго] ѡ всѣкъ Соф⁵²³ П^{46, 48}; о всѣкъ Соф⁵²³ П⁴⁰. ёгоже] иже Соф^{545, 523} П^{40, 46,}
 48; иже П⁴⁰. женѣ] къ женѣ Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} сѣхранитѣ] + сѣ Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48}
 (14) еликоже] елика Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} исходитѣ] въсхвдѣ Соф⁵⁴⁵; исхѣдетъ П^{40, 46, 48}; +
 ѡ винограда да (и П⁴⁸; от. Соф⁵²³ П^{40, 46}) не сжнѣтъ ни (и Соф⁵²³ П^{40, 46, 48}) Соф^{545, 523}
 П^{40, 46, 48} Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} ѡловины] сикюра Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} (17) и] от. Соф⁵⁴⁵ и
 како] и Соф⁵²³; от. Соф⁵⁴⁵ П^{40, 46, 48} твоѣ] + и рѣ да П⁴⁸; + да Соф⁵⁴⁵ П^{40, 46} ёгда —
 твоѣ] от. Соф⁵²³; ина твоѣ] гль (гла П⁴⁶) твои Соф⁵⁴⁵ П^{40, 46, 48}; + и Соф⁵²³ прославѣ
 нѣ] прѣславѣ тѣ Соф⁵⁴⁵; прославѣ те Соф⁵²³ П^{40, 46, 48} (18) ёмоу аггль] аггль ёмоу
 Соф⁵⁴⁵ въскжж] + сѣ Соф⁵⁴⁵ П^{40, 46, 48} прашаѣши] въпрашаѣши Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48}; + лне
 Соф⁵²³ тѣ] и тѣ Соф⁵⁴⁵ П^{40, 46, 48}; от. Соф⁵²³ (21) аггль к тои] к тои аггль гнѣ Соф^{545,}
 523, П^{40, 46, 48}; + ако Соф⁵²³ манѣви] къ манюу Соф^{545, 523} П^{40, 46, 48} женѣ] къ женѣ Соф^{545,}
 523, П^{40, 46, 48}

БЕЛЕЖКИ

¹ По-подробно за това виж Атанасова 1995: 15—48.

² Сигнатурите на ръкописите са дадени в приложения списък на съкращенията. Тези на гръцките профитологии се дават според приетите съкращения в изследванията на Михайлов (1908, 1912) и Ralfs (1915).

³ А. Михайлов (1908:3) отнася появяването на паримии в Минея едва в XIV в., но това явно е станало поне един век по-рано в България, за което свидетелстват паримии в Др, Скуп и Дбр.

⁴ Тук се дават само тези различия, при които се наблюдава абсолютно съвпадение между минейния и паримийен вариант. За други допълнителни примери виж Атанасова 1995: 21—25.

⁵ Сиглите на гръцките ръкописи и диакритиката се дават според изданието на Brook-McLean (1917). Цифрата с петит, поставена до десния горен край на номера на стиха (напр. XIII: 2¹), означава в коя част на този стих се намира съответният пример.

⁶ Примерите от това четиво са малко, тъй като то се пази само в Скуп, а той заедно с Л се различава както от другите паримейници, така и от пълния текст.

⁷ Горната граница за установяването на Ерусалимския устав у нас е XIV в.

⁸ Виж за съществуването на подобна книжовна дейност в Атон по това време Сырку (1898: 456 — 457).

⁹ В този миней по-голямата част от листите с паримии са загубени, но се пази четивото от Захария.

¹⁰ За месец септември големите празници, които винаги присъстват в празничните минеи са: 1 (Начало на църковната Нова година), 8 (Рождество на Пресвета Богородица), 14 (Въздвижение на Честния Кръст Господен).

¹¹ За четивото от Даниил по-подробно виж Михайлов 1912: 401.

¹² Преписвачът на Соф 545 допуска неволна грешка в указателната бележка като вместо ѡ сѣдїи ѹченїе пише ѡ вытїа ѹченїе, станала навярно под влияние на първото четиво, което е от Битие.

¹³ Най-вероятно липсата на четивото за 8 ноември в Др и Дбр се дължи на скъсани листове.

¹⁴ Изказваме сърдечна благодарност на сътрудниците от НБКМ и НБИВ за оказаното съдействие.

СПИСЪК НА ИЗТОЧНИЦИТЕ

1. Славянски паримейници:

- Арх — ЦГДА, ф. б-ки Моск. Синод. типографии № 50; XIV в.; руски;
 Гр — РГБ, собр. Григоровича № 2 (Григоровичев); XII в. български;
 Зх — РГБ, Q.п.I. № 13 (Захариински); 1271 г., руски;
 Л — РГБ, собр. Хлудова № 142 (Лобковски) 1294 — 1320 г., български;
 Ляп — РГБ, собр. Севастьянова № 1439 (Ляпуновски) 1511 г., руски;
 Ов — РГБ, собр. Овчинникова № 216; XV в., руски;
 Оф — РГБ, собр. Румянцева № 302 (Офонасиевски); 1370 г., руски;
 Пгд — РНБ, собр. Погодина № 451; XV в. руски;
 Прф — РГБ, собр. Ундольского № 1207 (Порфириевски); 1378 г., руски;
 Стф — РГБ, собр. Румянцева № 303 (Стефановски); XIV в., руски;
 Соф — РНБ, собр. Софийской библиотеки № 53 (Софийски); XIII в., руски;
 Тр — РГБ, собр. Троицко-Сергиевской Лавры № 4; XIV в., руски;
 Q — РНБ, Q.I.178; XV в. руски.

2. Славянски милен:

- Дбр — ОГНБ 1/4 (17), празничен, XIII в., български (по микро филм от НБКМ ¹⁴);
 Др — РНБ, Q.п.I. № 40, празничен, XIII в. български;
 П₄₀ — НБИВ, Р № 40 (32), празничен, XV в., сръбски;
 П₄₆ — НБИВ, Р № 46 (85), празничен, XVII в., сръбски;
 П₄₈ — НБИВ, Р № 48 (42), м. юни, 1695 г., ресавски;
 С_{кп} — НБКМ, № 522 (468), Скопски, празничен, XIII в., български;
 Соф₅₂₃ — НБКМ, № 523 (429), празничен, XIV-XV в., сръбски;
 Соф₅₃₉ — НБКМ, № 539 (353), празничен, XV в., български;
 Соф₅₄₁ — НБКМ, № 541 (350), празничен за м. септември — януари, XV в., сръбски;
 Соф₅₄₅ — НБКМ, № 545 (39), празничен, XVI в., български.
 Хил₂₃₈ — Хилендарски манастир № 238 (169), м. ноември, XVI в., български (по микрофилм от НБКМ);
 Wuk₃₃ — Ms. Slav. Wuk 33, Западен Берлин — ДБ, м. ноември, 1596 г., ресавски (по микрофилм от НБКМ).

3. Славянски четї преписи:

- Г — РГБ, собр. Григоровича № 1, 1523—1543 г., ресавски;
 P — РГБ, собр. Румянцева № 29, 1537 г., български;
 С — РГБ, собр. Севастьянова № 1; XV в., сръбски;
 Т — РГБ, собр. Троицко-Сергиевской Лавры № 2; XIV в., руски.

4. Гръцки Профитологии:

- Влант — Влантионски профитологий, Солунски манастир „Влантион“, X в.;
 Sim — Симеоновски профитологий; Трир, IX—X в.;
 Vat 768 — Ватиканска библиотека; X—XI в.

¹⁴ Изказваме сърдечна благодарност на сътрудниците от НБКМ и НБИВ за оказаното съдействие.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

- om. — липсва
 м. — месец
 gr. — Септуагинта

БИБЛИОГРАФИЯ

- Атанасова Д. Наблюдения върху паримейния и четї текст на старобългарския превод на библейската книга Съдий. — DSS, № 41, 1995 s. 15—48.
- Брандт Р. Ф. Григоровичев паримейник в сличении с другими паримейниками. Вып. 1—3. — Чтения в обществе истории и древностей российских. М., 1894, кн. 1, 3; 1900, кн. 4; 1901, кн. 2.
- Михайлов А. В. Греческие и древне-славянские паримейники. Варшава. 1908.
- Михайлов А. В. Опыт изучения текста книги Бытия пророка Моисея в древнеславянском переводе. Часть I. Паримейный текст. Варшава. 1912.
- архим. Сергей, Полный месяцеслов Востока, т. I. Владимир, 1901.
- Сырку П. А. К истории исправления книг в Болгарии в XIV в., т. I. вып. I, Спб., 1898.
- Ягич И. В. Служебные минеи за сентябрь-октябрь и ноябрь в церковно-славянском переводе по русским рукописям 1095—1097 гг. Спб., 1886 г.
- Brook A. E. McLean N., The Old Testament in Greek. V. I. The Octateuch. Part IV. Joshua, Judes and Ruth. Cambridge 1917.
- Jagic V. Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin, 1913.
- Ralfs, A. Die alttestamentlichen Lektionen der griechischen Kirche. — In: Nachrichten der königlichen Gesellschaft der

Wissenschaften zu Göttingen. Phil.-hist. Klasse. 1915.
Heft 1. Berlin, 1915.

Steininger M. Codex Sancti Simeonis exhibens lectionarium Ecclesiae graecae,
DCCC circiter annorum vetustate insigne. Augustae
Trevirorum, 1856.